

Birçok medeniyetin doğup büyüdüğü ve tarih sahnesinde görüldüğü, birbiriyle harman olduğu topraklardır Anadolu. Cumhuriyet'in yetiştirdiği arkeologlarımız toprak altında kalan tarihî zenginliklerin gün ışığına çıkmasını sağlamışlardır. Bu arkeologlardan biri Ekrem Akurgal'dır. Yetiştirdiği öğrencilerle, kurduğu ve kurulmasına öncülük ettiği eğitim kurumlarıyla ve gün ışığına çıkardığı tarihî şehirlerle, Akurgal'ın arkeoloji dünyasında seçkin bir yeri vardır.

Anadolu Arkeolojisinden Aldığı Işık Dünya Uygarlığını Aydınlattı

Ekrem Akurgal

A KUR GAL; Sümerce'de anlamı A: su, kur: ülke, gal: büyük olan bu üç hece bir Sümer kralının adıydı. 1935 yılında soyadı kanunu çıkınca, Ekrem Akurgal, babasının isteğiyle bu soyadını aldı.

Ekrem Akurgal 1911 yılında Tülkarem'de doğar. Annesi onu dünyaya getirmek için 1911 yılının başında İstanbul'dan, Osmanlı İmparatorluğu'nun başka bir yöresine, Hayfa'nın Tülkarem kasabasına bağlı bir kıyı yerleşim yerinde çiftliği olan babasının ve annesinin yanına gider. Ekrem Akurgal'ın doğduğu, çiftlik sonraları arkeoloji dünyasında büyük önem kazanan tarihî Caesareia kentinin yakınlarındadır. Çoğunluğu Araplar'dan oluşan yerli halk, ailenin bu ilk erkek çocuğunun doğuşunu silah sesleriyle ve bir şölenle kutlar.

"O günden sonra benim adıma bağlı olarak babama Ebu Ekrem, anneme de Ummu Ekrem diye hitap etmeye

başlamışlar. Ben doğduktan sonra büyükbennem, adet olduğu üzere, sol omuzuma altın para yerine Fatih Sultan Mehmet döneminden kalma bir Osmanlı sikkesi takmış. Eski bir kentin

Priene 1966

yanbaşında doğmam ve omuzumda Sultan Fatih'in sikkelerini taşımam sanki ileride bir arkeolog olacağımın işaretidir. Tabii bunlar tesadüften ibaret ama ne de olsa ilginçtir."

Ekrem Akurgal iki yaşını doldurana kadar Tülkarem'de kalır. Caesareia'da doğmuş olmasına rağmen babası başkentte doğmuş görünmesini yeğlediği için nüfus kaydına Tülkarem yerine İstanbul yazdırır. Kısa bir süre İstanbul'da kalan aile, Adapazarı ilçesine bağlı Akyazı nahiyesindeki çiftliklerine giderler.

"İstanbul'da bir müddet kaldıktan sonra ben üç yaşındayken Akyazı'ya gitmişiz; babamın orada çiftliği vardı. Orada beş yaşına kadar kaldım. Altı yaşına girdiğimde babam beni okutmak için İstanbul'a, eski Hersek müftüsü olan Cabizade Ali Fehmi Efendi'nin eşi olan ablasının yanına gönderdi. Halamın kocası o tarihte Dârülfünun'da Edebiyat-ı Arabiye müderrisi, ayrıca Maarif Nezareti Meclis-i Kebir azası (Tâlim Terbiye Heyeti üyesi) idi. 1916'dan itibaren onun evinde kalmaya başladım."

1919 yılında Ali Fehmi Efendi ölür. Akurgal, o tarihten sonra halasıyla konakta yalnız yaşar. Kaldığı ev 11 odalı, selâmlığı, haremligi ile eski Anadolu evlerinin düzeninde olan bir konaktır. Annesi ve babası kışları sıklıkla yanlarına gelir ve onlarla birlikte kalır.

"Bir de sarnıcımız vardı, suyumuzu oradan içerdik. Hatırlıyorum, su böcekliydi. Su bir tülbentten geçirilir, böcekler tülbentin üzerinde kalır, biz de o suyu içerdik. O zamanlar Türkiye'nin en fakir, en acıklı, en zor yıllarıydı. Biz Fatih'te Altay Mahallesi'nde oturan orta halli bir aileydik. Birkaç ailenin evleri iyiydi, geri kalanlar fakir fukaraydı. Bizden elli metre ileride büyüğe bir konakta Rufai tekkesi vardı. Doktorumuz, dişçimiz hep Ermeni, Rum veya Yahudi'ydi. Alışveriş yaptığımız dükkanların hepsi Rum veya İranlıydı. Türk halkı ise fakir köylü, biçare memur ve zavallı askerdı. Düşünün, o kadar dindar olan mahallede, Rufai tekkesinin bulunduğu yerde, müderrisin evinin yanındaki bakkal Rum'du ve adı da Mihal'di."

Ekrem Akurgal ilk öğrenimine 1917 yılından itibaren başlar. İlkokulun ilk dört yılını Mercan Sultanisi'nde okur.

"Pazartesi, perşembe yarım azat, yani yarım gün okuyorduk. Eve giderken Sancak-ı Şerif önünde 'Padişahım çok yaşa!' diye bağırırdık. O sıralar ümit vaat etmeyen bir talebeydim, tembel sayılırdım.

5. sınıfta kaldım. Fakat öbür sene Vefa İdadisi'ne geçtim ve şahane bir talebe oldum. Hatta hocalar bile şaşırdı, ne oldu bu miskin çocuğa diye. 6.sınıfta başarım devam etti. 7. sınıfta

yeniden kaldım. Ama bu sefer kalmamın nedeni fazla hareketli olmamdı. O dönemde kahveler göçmen İranlılar'ın elindeydi. Şehzadebaşı'ndaki kahvelerde bilardo, poker oynardım. Fakat 7.

sınıfı ikinci kez okuduğumda yine fevkalade bir talebe oldum ve orta mektebi birincilikle bitirdim. 9. sınıfta İstanbul Lisesi'ne geçtim ve orada işi büsbütün azıttım. Babı Ali'de meşhur bir kahve vardı: 'İkbal Kıraathanesi'. Oraya yazarlar, şairler gelir, bilardo, poker oynarlardı. Ben işi azıttım, pokeri meşhur sporcuların karesine girerek oynamaya başladım ama şairleri de dinliyordum. Sultanahmet'te YMCA

adında bir klüp vardı, o senenin içinde o klüpte azınlık çocuklarıyla tanıştım ve boks yaptım. Bu işi burnum kınılınca bıraktım ama Ermeni, Rum, Musevi erkek ve kız çocuklarla tanışmaya başlamıştım. Bu sefer Beyoğlu'na gitmeye ve orada poker oynamaya başladım. Fakat halimin çok kötü olduğunu gördüm ve babama yazdım: 'Babacığım ben sapıttım; beni okula leyli (geceli) ver.' Buna kendi kendime karar verdim, bu çok mühim; hatta gençliğe ve herkese şunu söylemek isterim: "Çocuğunuzun uçurumun kenarına gelmesinden yılmayın, düzelebilir. İki defa uçurumun kenarındaydım. İlki, ilk mektebi bitirirken, ikincisi liseye başlarken. O sıralar Türk kızlarıyla mektuplaşırdık, aşk mektupları

Ekrem Akurgal, gençliğinde spor yapmaya meraklıdır. 1935 yılında Berlin'de bulunduğu dönem'de tenis oynarken, (solda), Berlin Atlı Spor Klübü'nde, (ortada), 1932 yılında Almanya'da katıldığı bir hafriyatı fotoğraflarken, (sağda).

Ekrem Akurgal, ilk eşi Lamis, oğlu Murat Akurgal ve Türkiye'nin ilk kadın milletvekili Belkis Baykan ile birlikte.

yazardık birbirimize. Azınlık ve Levanten kızlarıyla da flört ederdik. Fransızca biliyorum tabii, Fransızcamı ilerletmek arzusu da var... Galatarasay'dan arkadaşlarla beraber bir muhitimiz vardı. Ama kötü bir muhitti bu. Babam geldi; ben İstanbul Erkek Lisesi'nde okuyor-

dum o zamanlar. Beni derhal leyli yazdırdı. Bir sene geceli kaldım ve düzeldim. Öyle ki, pırlanta gibi bir çocuk oldum ve liseyi sosyal bilimler dalında birincilikle bitirdim. En kötü hallere düştüm ama kurtuldum; kurtulmanın yolları vardır, aramak bulmak lazım.

Benim bir özlemim vardı: Edebiyatçı olmak, şair, yazar olmak. Şiirler yazıyordum. Ahmet Haşim'i buldum ve yazdığım şiirleri ona okuttum. 'Oğlum,' dedi 'sen derslerine çalış.' Beğenmedi yani. Hikâye yazdım, Peyami Safa'ya götürdüm. 'Güzel' dedi 'Ama çok oku.' Ve bu benim içimde kaldı; şiir yazamıyordum ama öykü yazabilirdim. 5-6 tane öyküm o zamanki gazetelerde yayımlandı. Bütün hayatım boyunca niye yazar olamıyorum diye esef ettim."

Ekrem Akurgal liseyi bitirdiğinde edebiyat ve yazarlık için duyduğu özlem onun belli bir mesleğe bağlanması engeller. Liseyi birincilikle bitirmesine rağmen hiçbir üniversitenin imtihanına girmez. Meslek seçmekte kararsızlık içinde kalınca "şimdilik" düşüncesiyle Hukuk Fakültesi'ne yazılır. Akurgal'ın bu kararında sınıf arkadaşı Recai Seçkin'in de etkisi vardır. Ekrem Akurgal Hukuk Fakültesi'ne girince Hukuk'a ilgi duymaya başlar. Seminer tartışmalarına katılmaya başlar; hukuk

Anadolu'nun Dünya Tarihinde Yeri ve Rolü

Ord.Prof.Dr. Ekrem Akurgal

Anadolu insanlık tarihinin çeşitli dönemlerinde ön sırada yer almış ve bir çok özgün uygarlığın beşiği olmuştur.

Yarımadada gelişen Çayönü, Haçılar ve Çatalhöyük yerleşmeleri Yeni Taşçığı'nın (M.Ö. 800-5500) dünyadaki en eski köy kültürlerinden üçü, bunlardan son anılanı, yani Çatalhöyük ise bu dönemin yeryüzündeki en parlak merkezi idi. Bir başka deyişle Anadolu M.Ö. 8., 7. ve 6. binde dünyada önder durumda idi.

Uzun bir duraklama devrinden (M.Ö. 5500-2500) sonra Anadolu yeniden büyük uygarlıklara sahne oldu. Yerli kavim Hattiler (M.Ö. 2500-2000) Mısır ve Mezopotamya'nın gerisinde olmakla birlikte, çağlarının en önde gelen topluluklarından biri idiler...

Hittitler (M.Ö. 1660-1190) 14. Yüzyılda o zamanın üç büyük ve güçlü ülkesinden biri, 13. yüzyılda ise Mısır'la birlikte dünyanın iki süper devletinden biri idi. Hittitler federatif sistemde bir imparatorluk kurmuşlar ve Suriye ile Mezopotamya üzerinde egemen olmuşlardır. Hittit-Avrupa kökenli olan bu ulus kadınlara erkeklerle eşdeğerde tutan, kölelerin bile haklarını koruyan bir hukuk devleti olarak eşsiz durumdadır. Kral, bir çok konuda "Pankus" adlı soylular meclisine danışmak zorunda idi. Düşmanlarının derisini yüzen, onları kazıklara oturtan, esirlerin başlarını ve ellerini kesip bunlardan piramitler oluşturan Yakın Doğu ülkeleri arasında Hittitler adeta günümüzün uygar devletlerinden birinin insancıl düzeyinde bulunuyorlardı.

Hellenler M.Ö. 8. yüzyılda Mezopotamya'nın ikibin yıllık zağın bilgi hazinesini Anadolu'nun güneydoğusunda yaşayan Geç Hittit Beylikleri aracılığı ile tanıdılar; Hellenler, Fenike alfabesini Antak-

ya'nın yakınındaki Al Mina'dan, Hesiodos'a ve Homeros'a kaynak olan mitolojiyi ve figüratif sanatı Malatya, Kargamış, Zincirli, Sakçegözü gibi Geç Hittit merkezlerinden aldılar. 8. Yüzyılda bir Hellenil'in başlığı, miğferi, entarisi, etekliği, çeşitli biçimdeki kemerleri, değişik saç tipleri tipki Hittitlerdeki gibi idi yani onların etkisini taşıyordu. Hellen figüratif ve dekoratif ve dekoratif sanatı Geç Hittit stillerini ve ikonografisini izliyordu.

Anadolu'da Urartular (M.Ö. 860-580), Frygler (M.Ö. 750-300) ve Lykialılar (M.Ö. 700-300) o zamanki dünyanın en özgün uygarlıklarını geliştirdiler. Her üç kültürün bugün ayakta duran ya da Türkiye müzelerinde sergilenen eserleri hayranlıkla izlenmektedir. Bunlardan ilk ikisi Urartu ve Fryg uygarlıkların madeni eserler, dokuma ve tekstil, mobilyacılık ve müzik konularında Batı dünyasına büyük ölçüde etkili olmuşlardır.

Anadolu, doğa filozoflarının döneminde yani M.Ö. 600-545 arasında o zamanki dünyanın en önde gelen kültür merkezi idi. Dünyanın kültür önderliği artık Mısır'dan ve Mezopotamya'dan Batı Anadolu kentlerine geçmişti. Doğa filozofları cinslerden, perilerden ve dinsel inanışlardan sıyrılmış olarak, doğa olaylarının nedenlerini özgür bir düşünce yöntemi ile ele almış ve bugünkü Batı Uygarlığı'nın temellerini atmışlardır. Bu özgür araştırma yolu ile Kariyalı Hexamyes'in oğlu Thales M.Ö. 28 Mayıs 585 tarihinde olagelen güneş tutulmasını önceden hesaplayarak (Herodot 174) haber vermiştir. Bu bir doğa olayının oluşmasından önce hesaplanması tarihteki ilk örneğidir.

Anadolu, Perslerin işgali süresince (M.Ö. 545-333) önderlik durumunu yitirmiş ancak Hellenistik Dönem boyunca (M.Ö. 333-30) o zamanki dünyanın başlıca kültür merkezlerini barındırmıştır. O yüzyıllarda yeryüzünün en bayındır kentleri arasında Bergama, Milet, Maander Magnesiası, Priene, Efes, Teos ön sırada yer alıyorlardı. Bu dönemin Anadolu mimarlığı, Roma yapı sanatını büyük ölçüde etkilemiştir.

Roma Çağı'nda da Anadolu, (M.Ö. 30-M.S. 395) dünyanın en bayındır ülkelerinden biri idi. Bu dönemin Batı Anadolu kentleri hiç bir yönden Roma'dan geri kalmayan bir düzeye sahipti. Anadolu'da ulaşım ilk kez Roma Çağı'nda sağlam ve bakımlı yollar ve taşköprüler ile sağlanmıştı. Kentlerde, su kemerleri ile getirtilen akarsu güzel çeşmelerden bollukla akıyordu. Her kentte mermerden yapılmış gymnasionlar, stadyonlar, tiyatrolar, belediye ve agora binaları, hamamlar, kütüphaneler, konforlu evler, gölgelikli direkli yollar, büyük meydanlar mevcuttu. Anadolu'da bu eski kentlerden düzinelerece büyük ölçüde hala ayakta durmakta ve turistler tarafından hayranlıkla izlenmektedir.

Bizans sanatı M.S. 4. ve 5. yüzyıllarda Hellen ve Roma kültürünün yeni bir yorumu olarak Anadolu'da doğmuş ve Konstantinopolis'te gelişmiştir.

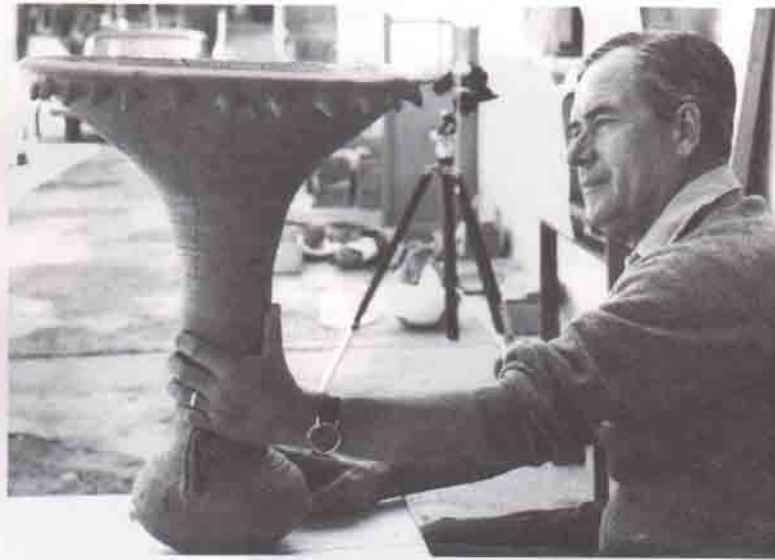
Selçuk uygarlığı (1071-1299) sağlam ve bakımlı yollar, taş köprüleri, karvansarayları, su kemerleri, camileri, medreseleri, rasathaneleri, kütüphaneleri, hamamları ve sarayları ile Avrupa dahil Ortaçağ dünyasının en ileri düzeydeki temsilcilerinden biri idi. Haçlı Seferleri sırasında Anadolu'ya gelen Avrupalılar Selçuklular'dan bir çok konuda etkilendiler. Hâlâ ayakta duran göz alıcı güzellikteki bu eserlere bütün yabancılar yakın ilgi ve hayranlık duymaktadırlar.

Osmanlılar (1299-1923) yaşamı 60 yılı aşan güçlü bir imparatorluk kurmuşlar ve yüzyıllar boyunca Doğu Avrupa'ya ve Balkanlar'a egemen olmuşlardır. Osmanlılar Selçuklular'ın yüksek düzeydeki kültür ve sanat çalışmalarını geliştirmişler, çini, minyatür, mücevhercilik, ağaç kakmacılığı, kumaşçılık, işlemedicilik, halıcılık ve özellikle mimarlık alanlarında eşsiz güzellikte eserler yaratmışlardır. Osmanlı sanatının küçük bir koleksiyonundan oluşan "Muhteşem Süleyman Sergisi" şimdi Amerika'da beğeni ve hayranlıkla izlenmekte olup, Avrupalılar da onu ülkelerine getirtmek için sıraya girmişlerdir.

Akurgal, E. Anadolu Uygarlıkları, İstanbul 1995

Ekrem Akurgal'ın Türkiye'nin arkeolojik güzelliklerini gösterdiği ünlülerden biri de Amerikan dışişleri bakanı Henry Kissinger'dir, Efes, 1957.

tarihi ve devlet hukuku konularına özel bir ilgi duyar. Akurgal bu tarihlerde hukukun yanı sıra Atatürk'ün tarih teziyle de ilgilenmeye başlamıştır. 1931 yılı boyunca günlük gazetelerde Atatürk'ün tarih teziyle ilgili yayımlanan yazıları ilgiyle izleyen Akurgal bu konu hakkında geniş bir bilgi sahibi olur.

"Hukuk dersleriyle tarih incelemelerini böylece birarada yürütmeye çalışırken bir gün arkadaşlarım Cumhuriyet gazetesinin bir nüshasını gözümün önüne serdiler. Orada üç delikanlının resimleri vardı ve bunlardan biri benim fotoğrafımdı. Gazete haberinde İstanbul Erkek Lisesi'nin 1930 ve 1931 mezunlarından üç kişiyi Avrupa sınavlarına aday gösterdiği bildiriliyordu. Bu benim

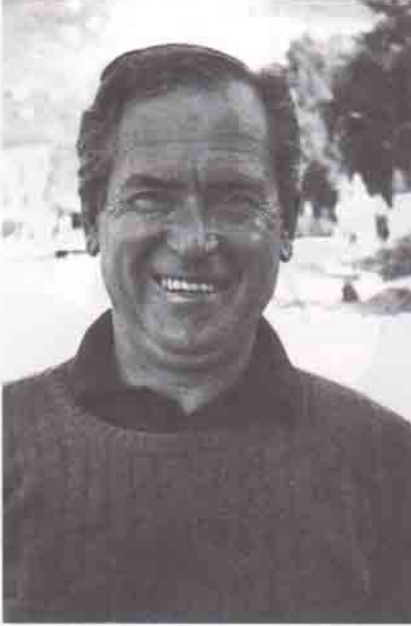
için çok büyük bir sürprizdi. Çok sevindim ve belirtilen günde sınava katıldım. Fransızca güzel, edebiyatım kuvvetli, genel bilgim var, diğer branşlarda da fena değilim. Adaylar istedikleri herhangi iki bilim dalını seçebiliyorlardı. Dediler ki herkes istediği branşı büyük harfle yazsın, diğerini yanına küçük harfle yazsın. Avrupa'ya tarih okumak için gidecekler için 6, arkeoloji için bir kişilik kontenjan vardı, ben arkeoloji istiyordum ama büyük harflerle tarih, yanına da arkeoloji yazdım. Aradan 1-1.5 ay geçti. Bir sabah Cumhuriyet gazetesinde bir ilan gördüm: 'Avrupa imtihanını kazananlar belli oldu.' Derhal tarih bölümüne baktım; adım yok... Hay Allah, kazanamadım dedim ve gazeteyi bira-

karak kahvaltısı etmeye devam devam ettim. Kahvaltısı bitirdikten sonra, başka kimler nereleri kazanmış diye gazeteyi okumayı sürdürdüm ve gördüm ki arkeolojide bir tek isim var: Mehmet Ekrem Salih, yani ben. Çok hoşuma gitti ve havaya sıçradım. Arkeoloji bursunu kazanacak olan Fransa'ya gidecek ve orada bir yıl Fransızca öğrenecekti. Ancak sonradan bu karar değiştirildi ve ben tarih bursunu kazanan öteki gençler gibi 1932 sonbaharında Almanya'ya gönderildim. Almanya'da Almanca, İngilizce, Latince ve Yunanca öğrendim. Hükümetin parasıyla dokuz yıl mükemmel bir tahsil yaptım. Bütün imkânlar elimdeydi: 96 lira aylık alırdık. 1 Türk Lirası 2,5 Reichsmark idi. Yaklaşık 250 mark alıyorduk ki bizim arkadaşlarımız olan Alman öğrenciler 80-100 marka geçinirdi. Üstelik, Hitler iktidara geldiğinde, yabancı para getirdiğini ispat edene 1 TL karşılığında 6,5 mark ödüyordu. 1935'ten 1941'e kadar 600 mark gelirim vardı. Birinci sınıf pansiyonlarda kalır, özel terziden giyiniirdim. o dönem bir sürü kitap aldım. Bir yıl süreyle Schlupsorta Gymnasium'da Almanca öğrendikten sonra, Berlin Üniversitesi'nde 1933'ten 1940 sonlarına kadar sekiz yıl ünlü arkeolog Gerhart Rodenwaldt'ın yanında klasik arkeoloji öğrenimimi yaptım. Bu öğrenimim boyunca Hellen ve Roma Arkeolojisi, Eskiçağ tarihi, klasik filoloji, eski Yunanca, Bizans sanatı, Avrupa sanatı, İslam ve Türk sanatı ve felsefe tarihi derslerine devam ettim. Ayrıca Hans Ehelhoff'un yanında gönüllü olarak üç semestr boyunca Hititçe çivi yazısı öğrenmeye çalıştım. Yine program dışı

Ekrem Akurgal Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde (solda). Uzun yıllar çalıştığı Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi'nin önünde, 1965 (sağda).

Ekrem Akurgal'ın en önemli kazılarında biri Bayraklı kazısıdır. Sağdaki resimde bayraklı'daki kazı evinde kazı ekibi toplantı halindeyken, 1985.

olarak Klaffenbach'ın yanında dört sömestr boyunca Hellen epigrafisi seminerlerine katıldım.

Lykia kabartmaları üzerine olan doktora tezimi 1939 yılının Temmuz ayında bitirdim ve hocam Rodenwaldt'a verdim. Bir hafta sonra beni odasına çağırdı ve 'Tamam, dekanlığa teslim ediniz' dedi ve tezimin Deutsches Arkeologisches Institut tarafından

basılacağını müjdeledi. Tezi dekanlığa verdim; ancak yaz tatiline girdiğimiz için imtihan Ekim ayında yapılacaktı. Bu durum beni sevindirmişti çünkü üç ay boyunca imtihanlara çalışma olanağına sahiptim. Hemen çalışmaya başladım ve çalışmalarımı Ağustos ortalarında bitirdim, çünkü Ağustos'un son haftasında Uluslararası 3.Klasik Arkeoloji Kongresi toplanacaktı. Dinleyici olarak

katıldığım bu kongreye çok önem veriyordum. Ancak daha kongrenin ilk gününde Hitler'in Polonya'yı işgal edeceği haberi yayılmıştı.

Toplantıların ikinci ve üçüncü günlerinde birçok ülkenin temsilcileri ayrılmaya başladılar. Kongrenin dördüncü günü idi; müfettişlikten telefon edildi ve yol parası olanların hemen Türkiye'ye dönmesi talimatı verildi. İlk kafi-

Anılarla Ekrem Akurgal

Prof. Dr. Orhan Bingöl
AU, DTGF, Arkeoloji Sanat Tarihi Bölümü

Ord. Prof. Dr. Sayın Ekrem Akurgal'ın 1964 yılında Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, Klasik Arkeoloji Kürsüsü'nde öğrencisi olmamla başlayan 33 yıllık bir tanışıklığın ve bugün üniversitelerimizdeki otuzu aşkın öğrencisinden biri olmanın onurunu ve mutluluğunu yaşıyorum. Kamuoyu tarafından, yaptığı arkeolojik çalışmaların, kitapları ve makalelerinin yanı sıra; yazılı basın ve medyada toplumu eğitici ve yönlendirici katkılarıyla yakından tanınan sayın Akurgal'a tatlı tuzlu birkaç anı aracılığıyla saygılarımı iletmek isterim.

Öğrenciliğimin hemen ikinci yılında, o yıl ilk kez başlayacak olan Bayraklı Kazısı'na katılmam istenmiştir. Yıl sonundaki Akurgal'ın sınavında, inanılmaz soruların yanıtlamadığımız için bir "matmazel" in dışında hepimiz "çakmıştık". O gün hocanın neye kızmış olduğunu hala bilmiyoruz.....

İlk günden bu yana hiç kimseye "sen" diye hitap ettiğini duyduğumu anımsamıyorum. Her birimizle "siz" diyerek konuşmasının, beylere, "mösyö" bayanlara "matmazel" diye hitap etmesinin, kazıyı ziyarete gelen yerli, yabancı her önemli konuya, profesöre hiç bir ayırım yapmadan her birimizi tek tek tanıttığının, bizleri

anore eden ve gelecekteki bağlantılara hazırlayan davranışlar olduğunu o günlerde kavrayamamıştık.

Öğrenci hoca ilişkisi kazı döneminde yoğunlaşır. Artık bir amaç uğruna çalışan makinenin parçaları olursunuz. Bizler bir taraftan bu bilinç ve gerçekten büyük bir şevkle kazı yaşamının güçlüklerine göğüs germeğe çalışırken, diğer taraftan da zaman zaman karşılaştığımız olaylarla da yıkılırdık..... İzmir'in Ağustos güneşi altında geçen bir hafta sonunda kazıdan dönüp, aceleyle dönüşümüze alarak hafta sonu tatilini için o dönemlerde beş saatten az süremeyen bir "Bodrum" gidişine başlamak üzereyken "hiç bir yere gitmiyorsunuz" olarak kulaklarımızda hala yankılanan sözleri üzerine herkesin olduğu yere çöküşü nasıl unutulabilir ki.

Yıllar sonra bizler de aşağı kalmıyorduk hani. Bir gece yarısı TTK'nın "İnter"ini hocanın uyuduğu odanın hemen önünden iterek çıkardıktan ve neredeyse sabaha kadar Karşıyaka diskoteklerinde eğlendikten sonra döndüğümüzü ve böylece "Bodrum katliminin" !!! öcünü aldığımızı hocamıza ancak daha bir kaç yıl önce söyleyebildik.

"İyi bir arkeolog olmak için yabancı diller bilmek, çizim yapabilmek, fotoğraf çekebilmek, ölçü alabilmek, araba kullanabilmek gereklidir" diyen hocamızı dinlerken, onun yabancılar tarafından bir "sprachgenie" (yabancı dil dahisi) olarak adlandırıldığını bilmiyorduk. Bize sorduğu bekle, muhtar, köy ileri gelenlerinin isimlerini, yine kendisinin yanıtlamasının, hafızasının

ne kadar kuvvetli olduğunu; bir gördüğünü bir daha unutmamasının, göz belleğinin ne derece güçlü olduğunu gösterdiğini ancak şimdi algılayabiliyoruz. Ama araba kullanmak konusunda, sadece, içerdeki diğer kişilerin, arabayı kendisiyle birlikte kullandığını söylemekle yetinmeliyim.

Tüm görüşleri büyük bir sabır, hoş görü ve ciddiyetle dinleyerek değerlendirir ve beğen-diklerini, doğru bulduklarını görüş sahibinin kimliğini belirterek açıklamaya, yayınlamaya özen gösterir. Üretilen bilimsel varsayımlar konusundaki bu titizliğini "Athena Tapınağı"na ait sütun başlıklarında düşüncelerimizi birbirimize aktarırken anladım. Bu konudaki bazı görüşlerimi belirttiğimden sonra, gençliğin verdiği bir rahatlıkla, bir başka görüşümü daha açıklamaya başlamam üzerine bana: "Orhan bey bu kitabı siz değil, ben yazacağım, lütfen başka bir şey söylemeyin" demesi, bana bir yandan onur verirken, diğer yandan kendisinin bu konuda ne denli titiz olduğunu göstermiştir.

Kazılarda sürdürülen yoğun ve yorucu çalışmaların semeresi ancak elde edilen sonuçların bilimsel ortama dökülmesiyle görülür ve bu ortamın yasal sahibi de kazı başkanlarıdır. Bayraklı kazısında çalışan onlarca kişi arasında bu şansa sahip ilk; ve son yıllara kadar tek kişi olmanın kıvcancını yaşıyorum. Fakat pek çok meslektaşım ile birlikte bu konuda buruk olduğumuz günleri de anımsamamak olanaksız.

Bu sabırlarla eski günlere döndük, sağlıklıca kalın sayın hocam.

Ekrem Akurgal, tarihi zenginliklerimizi gün ışığına çıkaran arkeologlarımızın öncülüğünü yapmış bir bilim adamıdır. Onun en önemli çalışmaları arasında Bayraklı kazısı yer alır. Bayraklı, Tepekule mevkiinde otuz yılı aşkın bir süre yürüttüğü kazılarda M.Ö. 1050-300 tarihleri arasındaki eski İzmir kentinin Athena tapınağını, evlerini, heykellerini gün ışığına çıkarmıştır.

leyi on beş kadar kişi oluşturuyordu. Aramızda Macit Gökberk ve Reşat İzbirak'da vardı. Yola Eylül'ün 2'sinde çıkmıştık. Elimizde radyo, her an Türkiye'nin savaşa katılıp katılmayacağını merak ediyor ve Alman sınırını aşmaya çalışıyorduk. Yolda sık sık trenlerden indiriliyordu ve yerimize asker birlikleri bindiriliyordu. Alman sınırını üç günde aşabildik.

Benim elimde küçük bir çantada doktora tezimin bir sureti vardı. Geri kalan bavullarımı Münih garında terkettim. İstanbul ve Ankara'da üç ay kaldıktan sonra Türkiye'nin savaşa girmeyeceği öğrenildi ve Almanya'ya geri çağrıldık. Dönüşte, Münih'te bıraktı-

ğım bavullarımın hepsini buldum. Bu dönüş benim çok işime yaradı. Doktoramı tamamladım, doçentlik tezimi hazırladım."

Ekrem Akurgal 1940 yılının Kasım ayında Türkiye'ye döner. 1 Ocak 1941 tarihinde Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde asistan olarak göreve başlayan Akurgal, Berlin'de hazırladığı Harpy Anıtı üzerine olan çalışmasını doçentlik tezi olarak sunar.

"Türkiye'de ilk defa yazılı tezle doçent olan kişi benim. O güne değin doçentlik için tez hazırlanmıyor, atama yoluyla doçent olunuyordu. Ordinaryüslüğü seçimle alan ilk kişi de benim, 1957 yılından önceki ordinaryüslükle-

rin hepsi atama şeklindedir. İlk defa ben, seçilerek ordinaryüs oldum."

Akurgal, 1941 yılının Eylül ayında askerlik görevini yapmaya başlar. Askerliğini yaptığı sırada, dekan Şevket Aziz Kansu'nun başvurusu üzerine Milli Savunma Bakanlığına mülhak olarak tayin edilir. Böylece hem askerliğini yapmakta, hem de asteğmen üniformasıyla üniversitede arkeoloji dersleri vermektedir. Bu 1943 yılında terhis oluncaya kadar sürer. Üniversiteye geri döndüğünde ilk işi bilimsel çalışmaların yürütülmesine olanak verecek iyi bir kütüphane hazırlamak olur.

"Fakülte'de 1941 yılında işe başladığımda, komşumuz olan Sümeroloji, Hititoloji ve Klasik Filoloji enstitülerinde ideal denebilecek durumda kitaplıklar bulunuyordu. Landsberger, Rhode ve Güterbock gerçekten zengin kitaplıklar kurmuşlardı. Buna karşılık arkeoloji bölümünde sadece 600 kadar kitap vardı. İlk iş olarak yeterli bir kitaplık kurmaya koyuldum. On yıl içinde meveudu ona katlayarak 5-6 bin ciltlik bir kitaplık kurdum. Bir bilim alanının 20-30 bin ciltlik kitabı olması gerekir. Ancak ben ilk adımda Anadolu ile ilgili konuları gözönüne alarak alanı daralttım, buna karşılık gerekli kitapları yüzde yüz sağladım."

Ekrem Akurgal, fakültede bilimsel çalışmalar için gerekli ortamı sağladıktan sonra, 1948 yılında kazılarına başlar. "Kısa bir süre içinde öğrenciler arasından yetenekli olanları seçerek güçlü bir kadro kurdum. Kazılarımı rasgele yü-

Akurgal, 1990 yılında dünya kültürüne katkılarından dolayı Légion d'honneur nişanı alır, (solda). Aldığı bir diğer ödülse San Marco ödülüdür (sağda).

Akurgal, İtalyan elçisinden Commandotore ödülünü alırken, 1987, (solda). Akurgal, Celal Şengörle birlikte (sağda). Şengör, 15 yaşındayken hakkındaki yazılardan tanıdığı Akurgal'la 90'lı yıllarda tanışacak ve bu tanışıklık büyük bir dostluğa dönüşecektir.

rütmedim. Belirli bir plan ve program içinde eski İon kentlerinin araştırılmasına başladım. Böylece 40 yılı aşan bir süre içinde Eski İzmir, Foça, Sinop, Daskyleion, Pitane ve Erythrai kazılarını gerçekleştirdim. Bugün üniversite-

lerde hocalık yapan birçok kişi bu kazılardan yetişmiştir."

Ekrem Akurgal'ın çalışmaları içinde önemli bir yer tutan çalışması da Türk Sanatı Kürsüsü'nün kurulmasıdır. Berlin'de okurken tanıştığı Katharina Otto-

Dorn, o yıllarda Profesör olmuş ve Türk sanatı üzerine çalışmalar yayımlamaya başlamıştır. Davetine olumlu yanıt vermesi üzerine, Ekrem Akurgal, o sırada dekan olan Sedat Alp'e yazılı bir öneride bulunarak Otto-Dorn'un Türki-

İskenderiye Feneri ve Dostum Ekrem Akurgal

A. M. C. Şengör,

İTÜ Maden Fakültesi, Jeoloji Bölümü

Bir jeolog pek çok nedenlerden ötürü bir arkeolog hakkında birkaç satır yazmağa davet edilebilir. Ancak burada Ekrem Akurgal hakkında söylemek istediklerimin benim jeologluğumla olan ilgisi pek dolambaçlı olduğu gibi, onun arkeoloğu ile olan alakası da hemen ilk bakışta göze çarpacak cinsten değildir. Ben onun varlığından *Hayat Tanrı Mecmuası*'nda Edibe Dolu'nun yayınladığı bir röportaj vasıtasıyla ilk haberdar olduğum zaman henüz 15 yaşındaydım. Daha sonra uzun zaman onun hakkında bildiklerim kendisini tanıyan meslekdaş, öğrenci ve dostlarından dinlediklerim ve ele geçirebildiğim popüler yazılardan öğrenebildiklerimden ibaret kaldı. Daha bu kadari bile bende ona karşı hayranlıkla karışık bir gıpta uyandırmıştı. Bilim adamı olacağına ben de onun gibi olmak istiyordum. Yurt dışında tahsilimi bitirip Türkiye'ye döndükten sonra Ekrem Bey'in meşhur popüler arkeoloji kitabı olan *Ancient Ruins and Civilisations of Turkey*'i ve daha sonra onun çok zenginleştirilmiş Türkçesi olan *Anadolu Uygarlıkları*'nı okudum. Bilhassa *Anadolu Uygarlıkları*'nı, Karl Popper'in bilim felsefesiyle ve Sokrat öncesi filozofların önemi konusunda anlattıklarıyla birleştiren, kafamda yepyeni bir şimşek çaktı! O güne kadar aklımın erdiğince kafamda çizmiş olduğum üstün nitelikli arkeolog ve entelektüel Ekrem Akurgal, bütün bunların da üzerinde geniş bilgili bir fikir tarihçisi, keskin görüşlü bir uygarlık eleştirmeni ve fevkalâde orijinal düşünceleri ard arda üretebilen büyük bir sentez üstadıydı.

İşte tam bu sıralarda (80'li yılların sonu, 90'lı yılların başı) ben Toros kelimesinin kökeni ve mitolojide dağ-boğa ilişkileri ile ilgilenmeğe başladım. Böyle çok yönlü bir konuya dair bu konuda çıkarılacak bilgiden daha yoksun birisi için yalnız sağlam bir bilgi kaynağı değil, aynı zamanda kişiliğinde müşfik bir kılavuzla samimi bir eleştirmeni bir-

leştiren sabırlı bir öğretmen gerekiyordu. O zaman dünyada bu tanıma uydurabildiğim tek kişi vardı: Ekrem Akurgal. İyi de, Ekrem Akurgal'a nasıl ulaşmalı? Bir gün merhum hocam İhsan Ketin'e bir sohbet esnasında Akurgal'a ulaşma ihtiyacından söz açtım. İhsan Hoca "Akurgal, Ekrem Akurgal mı?" diye sordu. "Evet Hocam" dedim. "Ne yapacaksınız Ekrem'le?" Sorudaki "Ekrem" vurgusuna dikkat etmeden İhsan Bey'e sorunumu anlattım. "Evet" dedi Hoca. "Bu konuda kuşkusuz sana en iyi yardımcı Ekrem yapabilir. Dur ben onu bir arayayım." dedi ve telefona uzandı!!! "Siz kendisini tanır mısınız?" "Almanya'da bir yıl beraber Almanca öğrenerek dostluğumuz başladı. Hem tanımım hem de çok severim." Benim eğitim ve meslek hayatımdaki pek çok şanslı ve güzel tesadüfün hiç kuşkusuz en güzellerinden biri bu olmuştur. Atatürk rönesansını yarattığı Türk bilim devlerinden biri böylece beni telefonda diğerine takdim etti. Bu şekilde ben de yıllardır kendisini tanımak arzusuyla dolup taşıdığım Ekrem Bey'i telefonda tanışmış oldum. Kısa bir süre sonra Toros problemimi konuşmak için Ankara'ya onu ziyarete gittim. Bana bu ilk ziyaretimde ve ondan sonraki bütün temaslarımda gösterdiği içten yakınlığı, engin bilgisini paylaşmaktaki inanılmaz cömertliği ve beceriyi, tartışmalarda beni her defasında hayretler içinde bırakan muazzam muhakeme hızını, beni sık sık mahcub eden yapmacıksız nezaketi ve samimi tevazuu burada anlatmağa sahifeler yetmez. Zaten benim buradaki amacım da bu özellikleriyle tüm dünyada iyi tanınan Akurgal'ın eşsiz kişiliğini tekrar anlatmak değil (Ancak Toros probleminde bana beklediğimden de çok yardım ettiğini unutmamda söyleyeyim).

Ben, Akurgal ile tanıştıktan sonra, kendisinin yukarıda da vurguladığım engin cömertliğinden yararlanarak, o zamana kadar kısmen tembellek, kısmen de ilgisizlik nedeniyle ulaşmamış olduğum eserlerini de okumak imkânını buldum. Tabii ki bu verimli yazan yazıların ancak pek azını hâlen

okuyabilmiş durumdayım. Fakat okuduklarımı gelişigüzel değil de *Anadolu Uygarlıkları*'nı okurken edindiğim bazı intibaları geliştirmek amacıyla ve kısmen de Ekrem Bey'in kılavuzluğu ile seçerek okuduğum için, yavaş yavaş Ekrem Bey'in hemen her yazısının bende niçin aynı bir heyecan uyandırdığını anımağa-başladım; Ekrem Bey, yalnız bilim yapıp yazmıyor, bizzat bilimin kökleri ve gelişimini de arkeoloji, san'at tarihi, epigrafi, edebiyat ve edebiyat tarihi ve nihayet felsefe tarihi ve felsefenin oluşturduğu bir doku içerisinde, bir doğa bilimcinin düşünce ve ifade berekliliği ile irdeleyerek anlatıp okuyucuyu bir uygarlık tarihi turuna çıkarıyordu. Anlatımın ustalığı okuyucuyu son derece basit ve yüzeysel bir potpuri okuyumusu havasında, fakat gerçekte fevkalâde karmaşık problemlerden oluşan bir labirent içerisinde dolaştırıyor, genellikle kısa tutmuş fakat çarpıcı ve net olan sonuç bahsine varıldığı zaman okuyucu birdenbire yepyeni bir dünyaya getirildiğini ve kitabı okumadan önce bulunduğu dünyaya da artık geri dönmeyinin mümkün olmadığını görüyordu.

Akurgal'ın 1960'lı yılları ortasına kadar izlediği araştırma programı aslında, 1966 yılında bilim dünyasına *Orient und Okzident* (Doğu ve Batı) adı altında sunulan kitapta² doruk noktasına ulaşan bir tez etrafında kurulmuştur. Biraktığı bazı izlenimler yukarıda kısaca özellenmiş olan bu tez basit, fakat basit olduğu kadar da insan uygarlığının tarihi, bu uygarlığın niteliğinin anlaşılması ve bu uygarlığın bekâsinin temini açısından hayati öneme sahiptir. Bu tezin temel fikri, gözleme dayalı hür eleştirel aklın ve bunun yarattığı verimli rekabet ortamının yalnız doğa bilimlerinde değil, insan yaşamının tüm cephelelerinde uygar yaşamın en temel ögesi olduğudur. Akurgal sanat tarihini temel alarak Orta Doğu kültürleri içinde hür olmayan insan emeğinde yaratıcılığın ancak ara sıra iz bırakabildiğini belgelenmiştir. Buna karşın, san'at ve edebiyat gibi konularda, hattâ önemli ölçüde dinde de ilk ilhamlarının neredeyse hepsini Orta Doğu'nun dev imparatorluklarından almış olan minicik fakat o imparatorlukların

Eşi Meral Akurgal
ile İzmir'deki
evlerinde, 1996.

ye'ye gelmesini ister. Alp'in olumlu yanıtı üzerine konu profesörler kuruluna getirilir ve gerekli kararlar alınır. Böylelikle 1956 yılında Türk Sanatı Tarihi Kürsüsü kurulmuş olur. Bu yıllarda Akurgal'ın çalışmaları arasında Anatolia

adlı bir dergi de vardır. Kurucusu olduğu bu dergiyi altı yıl boyunca idare eder. "Derginin ismi Anatolia idi. Bir bilim dalının gelişmesi için bilimsel bir dergiye birinci dereceden ihtiyaç vardır. Dergi için gerekli olan parayı bul-

dum ve yayımlamaya başladık. Derginin ismini enternasyonal bir isim olsun isteğiyle Anatolia koyduk. Bu dergi aracılığıyla dünyada 275 kuruluşla dergi ve kitap mübadeleleri yapma olanağı bulduk. 1961 yılında biliyorsunuz bir askerî darbe oldu. Bu darbeden sonra bizim fakültede bulunan sağcılar beni solcu olarak damgaladılar. Oysa yazılarımı okuyunca görürsünüz ki böyle değildir. Bu tarihten sonra Anatolia ismi Anadolu'ya çevrildi ve dergi 7. sayısından itibaren başkasına verildi. Bugün bu dergi pek feci bir şekilde yayımlanmaya devam ediyor."

Akurgal, sosyal bilimlere karşı yaklaşımında ise karamsar. 1983 yılından sonra Türkiye'de sosyal bilimlerin tükenmişliğini düşünüyor.

"1983'te Türk Tarih Kurumu'nun kapatılmasıyla, daha doğrusu devletleştirilmesiyle, tarih ve arkeoloji çalışmalarını niteliğini kaybetmiştir. Yetiştirdiğimiz gençler ancak Avrupa'da yapabil-

tersine hür vatandaşlar içeren Yunan şehir devletlerinde, Orta Doğu'dan taklit edilen eserlerin o güne değin görülmemiş bir hız ve şekilde geliştirildiği görülmektedir. Modern sanatların hemen tamamının temelleri bu hür toplumlarda atılmakla kalmamış, günümüze kadar bu sanatların ürettiklerinin en güzel örneklerinden bazıları bu şehir devletlerinde üretilmiştir. Orta Doğu'nun muhteşem dokurku fakat tekdüze monologları, mütevazî tahta Yunan sahneleri üzerinde modern tiyatroyu ve onunla beraber toplumsal eleştiriyi doğurmuş, doğunun zengin fakat kısır mitolojisi Milet'de Thales ve Anaksimandros'un elinde ilkel fakat verimli kuramsal doğa bilimlerine temel olmuştur. Atina'da Peisistratos'un yayınevî tanhte ilk defa halkın satın alıp okuyabileceği kitapları üretmiş, okuyan Atina Perikles'le beraber demokratik olmuş, totaliter Pers İmparatorluğu'nun ufku kaplayan donanmasını Themistokles kumandasında hünyetini tatmış ve ona aşık bir avuç Yunanlı Ege'nin sulanına görmüştür. Hellas'da yalnız bilimin ve felsefenin değil, Ekrem Bey'in belgeleri gibi, sanatın da demokrasiyle iç içe bulunma zorunluluğu fikri bugün yaygın olarak benimsenmiştir¹.

Akurgal'ın kitaplarından yükselen o huzur verici râyha, hür aklın bilgiyi nasıl ediniyor nasıl kullandığının, bu bilginin ışığında hür ve akıllı insanların toplumlarını nasıl düzenlediklerinin ve onlar arasındaki verimli serbest rekabetin yarattığı muhteşem güzelliklerin insan duygularını nasıl yücelttiklerinin öyküsünün, okuyucunun ciğerlerine birdenbire doldurduğu temiz havanın verdiği histen ibarettir. Ancak Akurgal kuşkusuz bu hissi yalnızca Almanya'daki tahsilinden veya ondan sonra bıkıp yorulmadan okuduğu literatürdeki bilgilerden veya kazdığı örenlerden kazanmamıştır. Onu Almanya'ya gönderen büyük dâhi, daha Akurgal Almanya'ya gitmek üzere Sirkeci'den trenle binmeden çok önce gerçek uygarlığın ne olduğunu kafasında tasarlamıştı. "Biz" demişti "Garp medeniyetini bir taklitçilik yapalım diye almıyoruz. Onda iyi olarak gördüklerimizi kendi bünyemize uygun bulduğumuz için, dünya mede-

niyeti seviyesi içinde benimsiyoruz."² Onuncu yıl nutkuyla uygar dünyaya yolladığı çocuklarının arkasından heyecandan titreyen sesleriyle seslenirken, onlara gösterdiği hedef "muasır medeniyet seviyesinin üzerine" çıkılmalı ve milletlerini çıkarmalıydı. Bugün bile kişisel hünyetlerini Pers işgal donanmasına karşı kahramanca korumuş olan Themistokles'in Yunanlılar'ında "bize düşman bir milletin ecdadından" başka bir şey göremeyen bazı ilkel katalan olduğu toplumumuzda, hünyetleri için çarpışan o kahraman insanları, aynı onlar gibi bir istilâya karşı çarpışan Atatürk'ün askerleriyle bir tutmayı öğretebildiğimiz zaman büyük dâhinin lavsiye ettiği, batıda iyi gördüklerimizi, kendi bünyemize uygun olduğu için" almayı, hattâ aidiyetimizi, 2500 yıl önce nasıl Yunanlılar Doğu'dan aldıklarını geliştirdilerse, geliştirmeyi ve bu suretle gerçekten "muasır medeniyet seviyesinin üzerine çıkmayı" öğrenmiş olacağız. İşte Ekrem Akurgal bir yandan tüm dünyaya gelişme yiteneği olan bir uygarlığın sanatı, bilimi, politikasıyla bir bütün olduğunu ve bu bütünün temelini hür eleştirel aklın gözleme ve serbest rekabete dayanarak ürettiklerinin oluşturduğunu nasıl öğretmişse, bir yandan da yazdığı popüler kitapları, sayısız gazete makaleleri, verdiği çeşitli dersleri ve konferansları, devlet yöneticilerine bıkıp usanmadan yazdığı mektuplarıyla kendi insanlarına da Atatürk uygarlığının temelinde topeküh eleştirel hür akıl prensibinin yatığını, bu prensibin bilimin de temel prensibi olduğunu, bunun insan hünyetini ve aklını reddeden hiçbir düşünce sistemiyle bağdaşmasının mümkün olmadığını, tarihte de insana ve onun aklına güvencini yitiren tüm sistem ve kültürlerin ya esarete ya da imhaya uğradıklarını anlatmaya çabalamıştı.

Bu yazıyı buraya kadar okuyanın artık İskenderiye Feneri'nin konuyla olan ilgisini öğrenmek isteyeceklerini zannederim. Bu ilgi bir mecazdan ibarettir. Büyük Atatürk, kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'ni üzerinde aynı zamanda insan uygarlığını yayıldığı, hattâ o uygarlığı besleyecek bir toprak olarak da görüyordu. Batıya tahsile gönderdiği gençler

onun hayalinde bu medeniyetin hârikatan olacağı, onu aydınlatacaklardı. İşte, kendisine dostum ve hocam demekle iftihar ettiğim ve onur duyduğum Ekrem Akurgal, onun hayalini gerçek yapan gençlerinden biridir, kanımca da aralarında en yüksek, işi en uzaktarı, mesleki, hattâ entellektüel çevrelerin bile dışına ulaşmış olanıdır. Bu düşünceleri çağrıştıran bir arkeologu düşünürken insanın aklına aynı zamanda insanlığın ilk uygarlıklarının ürünleri olan dünyanın yedi hârikası arasındaki İskenderiye Feneri gelmez mi? MÖ 280 civarında Knidos'lu Sostratus tarafından İskenderiye limanı içindeki Faros adası üzerinde II. Battalmiyus'un emriyle inşa edilen, yaklaşık 135 m yüksekliğindeki bu âbidevi fener, ilk çağ'da insan aklının, bilgisinin ve zevkinin en muhteşem ürünlerinden biriydi ve daha sonra yapılan tüm fenerlere örnek teşkil etmişti. Ama, benzerlik burada da bitmiyor. O muhteşem âbide, yalnız çok uzakları aydınlatmakla kalmıyordu; dost, düşman, zorlu denizlerde yol arayan herkese yol gösteriyordu—aynı benim tanıdığım Ekrem Bey gibi. Ama mecaz burada bitmektedir veya bitmesi arzu edilir. Çünkü şimdi bize, yani bayrak yarışında kendisinden sonra gelenlere düşen, Ekrem Bey'in Türkiye'deki esenli İskenderiye Feneri'nin âkibetinden kurtarmaktır. Zira o fener, ihtisami tarihini araştıranların hâlâ gözlerini kamaştırıyor o anıtsal eser, harabeleri üzerinde asırlardır gezinen, yıkıntıları kaleler yapmakta kullanılan, kendi ülkesinin gafli insanlarına artık tamamen yabancıdır. Ekrem Akurgal'ın eseri ve onun arkasındaki ilici güç, umanın sonsuza dek Faros'daki o anıtsal kılavuz gibi ülkemize ve insanlığa ışık saçmağa devam eder.

¹Öks. E., 1970, Ekrem Akurgal ile bir Konuşma, Hayat Tarih Mecmuası, yıl 6, cilt 1, sayı 2, s. 31-35.

²Akurgal, E., 1969, Orient und Okzident: Kunst der Welt umrissen, Halle, Baden-Baden, 256 s. Bu eser Fransızca ya İngilizce'ye (iki dilde ve hâlihen) tercüme edilmiş, son kopya kapakla birlikte 1980 yılında yapılmış Türkiye'ye çevrilmiş olan son derece izci) bir ünlü bir dardır.

³Çok yeni bir örnek için bkz. Scaev, N., 1997, Understanding Great Sculpture: Thoms & Hudson, London, 240 s.

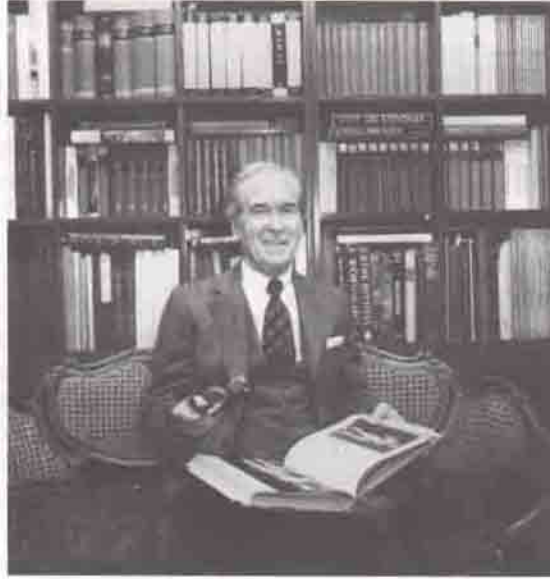
⁴Webster, 1959, Atatürk Hakkında Hârikalar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası, Atatürk ve Devletin Sesi, no. 10, 174 Sayı, Ankara, s. 178.

dikleri ile Türk ismini ve Türk ilmini sürdürüyorlar.”

Ekrem Akurgal, bugün İzmir’de yaşıyor. Arkeoloji aşkı ve çalışma hevesinden hiçbir şey kayıp etmemiş; hâlâ bazı projelere katılıyor, çalışmasını sürdürüyor: “Tanınmış Alman arkeolog meslektaşlarımin bana söylemiş olduğu bir söz var: Siz hepimizden fazla arkeolojiyle ilgileniyorsunuz. Bugün seksenli yaşlarımdayım. Son 4 sene içinde iki kocaman kitap yazdım: Eski Çağda Ege ve İzmir. 4-5 tane makale yazdım. Biri si UNESCO’nun Dünya Tarihi, Türkiye bölümünü yazdım. Eskisi kadar kapasiteli olmamakla birlikte hâlâ yazıyorum ve çalışıyorum.

Bir mesleğe âşık olmak lazım, sevgiyle bağlanmak lazım. Bende bu sevgi 1935’ten bugüne dek geliyor. Çalışmalarında eşim Meral Akurgal’ın da katkıları büyüktür. Bütün yazılarımı okur, düzeltir, notlar alır. Kitaplarımin yayımlanmasında da büyük katkıları olmuştur.”

Ekrem Akurgal adı anıldığında herkes onun arkeoloji konusunda yaptıklarını takdir ediyor, birçok arkeoloji öğrencisi onun gibi olmak istiyor. Çünkü Ekrem Akurgal gerek yazdığı kitaplarla, gerekse gün ışığına çıkardığı tarihi zenginliklerle örnek alınacak tam bir bilim adamı. İyi bir arkeoloğun nasıl olması gerektiği konusundaki soruları ise şöyle yanıtıyor: “Bir arkeolog olmak çok zordur. Üç şeyi iyi bilmek gerekir. Bir arkeoloğun bir dili, kongrelerde rahatlıkla tartışma yapacak, serbestçe konuşacak kadar iyi bilmesi gerekir. Bu bugün genellikle İngilizce’dir. Bunun yanında tetkikat yapması için de Almanca, Fransızca ve İtalyanca da anlaması lazım gelir. Ayrıca hangi branşta olursa olsun, değer ölçüsü ulusal değil evrenselidir. Türkiye, prestij kazanmak için her branşta yabancı dilde yayın yapmak zorundadır. Bu, bugün birçok alanda yapılıyor. Arkeoloji de bunun en başında gelen branşlardan biridir. Bugünkü haliyle en aşağı 15-20 genç, genç dedimse 40-50 yaşlarında insanlar, arkeologlar var ki dünyanın herhangi bir yerinde istediği üniversitede rahatlıkla profesör olabilir. Bu, çok büyük bir başarıdır. Ayrıca bugün Türkiye’de 30 kadar yabancı hafriyat, 50 kadar da Türk kazılar yapılıyor, Troya gibi, Efes gibi bazı Avrupa kazılarında yıllık bütçe 1 milyon Mark’tır.

“Türkiye’de ise bir arkeoloğun yıllık hafriyat parası 300 ile 500 milyon lira arasındadır. Yine de Türk arkeologlar Türkiye’de kazı yapan yabancı arkeologlarla yarışacak düzeydedir.”

Akurgal, başarılı meslek yaşamı boyunca birçok alanda çalışmalar yaptı, ama bütün bu çalışmaları arasında yayın yapmaktan büyük keyif aldığı söylüyor: “Yazı yazmak, kitap neşretmek en sevdiğim uğraşlardan olmuştur. Kazıları da heyecanla yaptım. Kazı öyle bir konu ki, büyük bir organizasyon gerektirir. Benim talihim ve başarımdır diyebilirim, yetiştirdiğim gençlerle uzun yıllar beraber çalıştım, onlardan çok faydalandım Onları yetiştirdim ama başarımın oluşumunda onların katkısı büyüktür. Hiçbir ilim adamı ben yapacağımı sonu-

na getirdim diyemez; ben de diyemem. Ama yaptığımınla kendimi mutlu hissediyorum. Bunu da beni okutan, beni yetiştiren Türk toplumuna borçluyum. Amerika’dayken iki yıllık davet almıştım. Ama birinci yılın sonunda ben gidiyorum dedim. Türkiye’nin parasıyla yetişiyorum diye doğru bulmadım. Ama Türk profesörlerin dışarıda başarı kazanmaları için dışarıda görev almaları şart. Bugün Almanya’da, Amerika’da yüzlerce Türk doktoru var. Fakat Yunanlıların adedine bakarsanız bu daha fazladır. Daha fazla dışarı açılmamız, Avrupa Topluluğu’na giremeyişimizin nedenlerinden biri de dışarıda lobilerimizin olmayışıdır. Bugün Almanya’da bir Türk lobisi oluşturacak kadar aydın kişi vardır ama nedense bir Türk lobisi oluşmamıştır. Amerika’da da durum böyledir. Halbuki buna ihtiyacımız vardır.

Akurgal’ın çalışmaları birçok uluslararası ödüle layık görülür. Aldığı ödüller arasında 1979’daki Goethe Madalyası, I Cavalli d’Oro di San Marco Ödülü ve Légion d’honneur Nişanı en önemlileridir. Akurgal’a göre meslek yaşamında başarılı olmak için insanın işine aşkla bağlı olması gerekli. Başarı ise bu aşkın ödülü olarak görülebilir: “Eğer başarım varsa bunun nedeni bilimin geniş alanlarında çalışmamdandır. İki türlü şöhrat yapabilirsiniz: Bir konuda uzman olursunuz, size hörmet ederler, saygı duyarlar, isminiz vardır. Fakat geniş ölçüde eserler verirsiniz daha iyi tanınırsınız. Ben arkeolojide derin bir kuyuda çalışırım ve diyelim ki siz de tababette derin bir kuyuda çalışırsınız. Ama bunlardan istifade için bu kuyuları birleştiren insanlara da ihtiyaç vardır. Yarı bilimsel, yarı popüler, her aydının anlayabileceği şekilde kitaplar yazılmalı. Nitekim ben de başladım böyle kitaplar yazmaya.”

Bazı insanlar yaptıklarıyla, ortaya koydukları eserleriyle bir topluma mal olup, bir simge haline gelirler. Ekrem Akurgal adı bugün arkeolojide bir simgedir. Başarının, işine aşkla sarılmış olmanın simgesi Akurgal. O ve onun gibi bilim adamları sayesinde Türkiye büyük bir ülke olacaktır.

*Bu yazıya katkılarından dolayı,
Öz. Prof. Dr. Ekrem Akurgal,
Celal Şengör,
Orhan Bingöl’e teşekkür ederiz.*

Gökhan Tok

şaşırtan varsayım

İnsan Varlığının Temel Sorularına Yanıt Arayışı

DNA'nın yapısını keşfederek 1962 Nobel Ödülünü alan Francis Crick'ten bir başyapıt

Beynin karmaşıklığını çözmeye eğilen Crick,

görmenin nörobiyolojik şemasını çıkarıyor.

Sonuç, beynin nasıl "gördüğü"nü inandırıcı,

hazırcevap ve oldukça ayrıntılı bir analizi.

İnsan varlığının en temel sorularından

bazılarına b i r y a n ı t a r a y ı ş ı :

Özgür irademiz var mı?

Bizi hayvanlardan ayıran, duygulu bir varlık yapan şey nedir?

Ruh diye bir şey var mı, yoksa biz yalnızca korkunç karmaşıklıkta bir nöron yığını mıyız?

popüler
bilim
kitapları